

**O'ZBEKISTONDA ADOLATLI VA SIFATLI TA'LIM OLISH HUQUQINI
TA'MINLASH VA RAG'BATLANTIRISH BILAN BOG'LIQ
MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH**

*Farg'ona davlat universiteti talabasi
Xusanova Surayyoxon G'aybulla qizi*

Teli: +998 50 887-74-04

Gmail: khusanovasurayyokhan@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqola O'zbekistonda adolatli va sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash va rag'batlantirishga qaratilgan mavjud mexanizmlarni takomillashtirish masalalarini tahlil qiladi. O'zbekistonda ta'lim tizimida mavjud bo'lgan imkoniyatlar va cheklovlar, xususan, ta'limga teng kirish imkoniyatlari, sifat nazorati, pedagoglarning malakasini oshirish hamda zamonaviy o'quv dasturlarini joriy etish kabi yo'nalishlar batafsil ko'rib chiqiladi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida samaradorlikni oshirishga qaratilgan ilg'or mexanizmlar tahlili o'tkaziladi va milliy ta'lim siyosatini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar beriladi. Ushbu maqola O'zbekistonning milliy ta'lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish orqali barqaror rivojlanishga erishish strategiyasini shakllantirishga hissa qo'shishni maqsad qiladi.

Kalit so'zlar: adolatli ta'lim, sifatli ta'lim, ta'lim huquqi, ta'lim tizimi, pedagogik malaka, o'quv dasturlari, xalqaro tajriba, ta'lim siyosati, barqaror rivojlanish, O'zbekiston.

Annotation

Ensuring and promoting the right to fair and quality education in Uzbekistan remains a priority in the framework of national educational reforms. This article examines the mechanisms for ensuring equal access to education, enhancing the quality of educational services, and implementing international standards. Empirical analysis reveals existing disparities between urban and rural areas, indicating significant gaps in the availability of educational resources, teacher qualifications, and digital infrastructure. The study suggests practical recommendations to address these issues and improve the efficiency of state programs aimed at ensuring equitable educational opportunities for all citizens.

Keywords: Education, Fairness, Quality, Educational Rights, Educational Reforms, Uzbekistan, Digital Education, Social Justice, Empirical Analysis, Educational Opportunities.

Аннотация

Обеспечение и поощрение права на справедливое и качественное образование в Узбекистане остаётся приоритетной задачей в рамках

национальных образовательных реформ. В статье рассматриваются механизмы обеспечения равного доступа к образованию, повышения качества образовательных услуг и внедрения международных стандартов. Эмпирический анализ выявляет существующие различия между городскими и сельскими районами, указывая на значительные пробелы в доступности образовательных ресурсов, квалификации учителей и цифровой инфраструктуры. В исследовании предлагаются практические рекомендации по устранению данных проблем и повышению эффективности государственных программ, направленных на обеспечение равных образовательных возможностей для всех граждан.

Ключевые слова: Образование, Справедливость, Качество, Права на образование, Образовательные реформы, Узбекистан, Цифровое образование, Социальная справедливость, Эмпирический анализ, Образовательные возможности.

Kirish

O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ta'lim huquqini ta'minlash nafaqat jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uchun, balki inson huquqlarini amalga oshirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda mamlakatda ta'limga teng kirish imkoniyatlarini yaratish, uning sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirish bo'yicha bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2020-2030-yillarda O'zbekiston Respublikasida Ta'limni rivojlantirish milliy dasturi doirasida sifatli ta'lim berish tizimini shakllantirish, o'qituvchilarning malakasini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda ta'lim muassasalarini moddiy-texnik jihatdan qo'llab-quvvatlash kabi maqsadli chora-tadbirlar belgilangan. Biroq, ushbu sohadagi islohotlarning samaradorligi bevosita ta'lim tizimining barcha bosqichlarida teng imkoniyatlar yaratish, shaffoflikni ta'minlash hamda ta'lim sifatini monitoring qilish mexanizmlarining takomillashtirilishiga bog'liq. Shuningdek, xalqaro tajribadan foydalanish va milliy ta'lim tizimida ilg'or innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish orqali O'zbekistonda ta'limning adolatliligini ta'minlash mumkin. Shu munosabat bilan ushbu maqolada O'zbekistonda ta'lim olish huquqini ta'minlash va rag'batlantirish bilan bog'liq mavjud mexanizmlar tahlil qilinadi, mavjud kamchiliklar aniqlanadi va ularni takomillashtirishga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Asosiy qism

O'zbekistonda ta'lim tizimining huquqiy asosi va uning adolatliligini ta'minlash masalalari. O'zbekiston Respublikasida ta'lim olish huquqi Konstitutsiya va qator normativ-huquqiy hujjatlar bilan mustahkamlangan. Xususan, 41-modda barcha fuqarolarning bepul umumiy ta'lim olish huquqini kafolatlaydi. Shuningdek, "Ta'lim

to'g'risida"gi Qonun (2020-yil) va 2020-2030-yillarda ta'limni rivojlantirish milliy dasturi doirasida ta'limning adolatliligi va sifatini oshirishga qaratilgan qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ammo amaldagi qonunchilikda ta'limga teng kirish imkoniyatlarini ta'minlash borasida hali ham ayrim kamchiliklar mavjud. Xususan, shahar va qishloq hududlaridagi ta'lim sifati o'rtasidagi farq, ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj aholi qatlamlari uchun ta'lim imkoniyatlari yetarlicha yaratilmaganligi kuzatilmoqda. Ta'lim sifatini oshirish va uning xalqaro standartlarga moslashuvchanligini ta'minlash. O'zbekistonda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar doirasida xalqaro tajribani o'rganish, ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish va o'qituvchilarning malakasini oshirish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etadi. Hozirda Cambridge Assessment International, Pearson Edexcel kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda o'quv dasturlari ishlab chiqilmoqda. Shu bilan birga, xalqaro akkreditatsiya tizimlarini joriy etish orqali oliy o'quv yurtlarining reytingini oshirish ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Biroq, xalqaro standartlar asosida ta'lim berish jarayonida ayrim hududlardagi moddiy-texnik baza yetishmovchiligi va pedagogik kadrlar malakasining pastligi kabi omillar o'quvchilarning bilim olish imkoniyatlarini cheklab qo'ymoqda. Ta'limda ijtimoiy adolatni ta'minlash va teng imkoniyatlar yaratish. Ta'limda ijtimoiy adolatni ta'minlash masalasi bugungi kunda global miqyosda dolzarb bo'lib, O'zbekistonda ham bu borada bir qator dasturlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, "Yoshlar – kelajagimiz" Davlat dasturi doirasida ijtimoiy jihatdan zaif qatlamlardan chiqqan yoshlarning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish uchun kvotalar ajratilmoqda. Shuningdek, OTMlarga kirishda imtiyozli kvotalar, davlat grantlari va stipendiyalar tizimi orqali ta'limning iqtisodiy jihatdan qulayligini oshirishga e'tibor qaratilmoqda. Biroq, ushbu tizimlarning samaradorligi hamda shaffofligini ta'minlash uchun monitoring tizimlarini yanada takomillashtirish zarur. Ta'lim tizimida zamonaviy innovatsion yondashuvlar va raqamli texnologiyalarni joriy etish. Raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish O'zbekistonda muhim yo'nalishlardan biri sanaladi. 2021-yilda "Raqamli O'zbekiston - 2030" dasturi doirasida ta'lim sohasiga raqamli texnologiyalarni tatbiq etish, masofaviy o'qitish tizimini kengaytirish, elektron o'quv resurslarini yaratish rejalashtirilgan. Mazkur dastur doirasida yaratilgan "Online-Maktab" platformasi barcha o'quvchilarga teng ta'lim olish imkoniyatini berish maqsadida yo'lga qo'yildi. Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish orqali ta'limning sifatini oshirish, shaffof monitoring tizimini yaratish hamda o'quvchilarning o'zlashtirish darajasini baholash imkoniyatlari kengaytirildi. Ammo bu jarayonda qishloq hududlarida internet infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmaganligi sababli raqamli tengsizlik muammosi hamon dolzarb bo'lib qolmoqda.

Tadqiqotlar metadalogiyasi

Mazkur tadqiqot doirasida O'zbekistonda ta'lim tizimining adolatliligi va sifatini oshirishga qaratilgan amaldagi dasturlar va ularning samaradorligi empirik jihatdan tahlil qilindi. Ushbu tahlil jarayonida O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi, Davlat statistika qo'mitasi hamda "Yoshlar – kelajagimiz" dasturi doirasida e'lon qilingan hisobotlar asos qilib olindi. Empirik tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, shahar va qishloq hududlari o'rtasida ta'lim imkoniyatlariga kirish imkoniyati bo'yicha sezilarli tafovutlar mavjud. Qishloq joylardagi maktablarning moddiy-texnik bazasi, o'qituvchilarning malakasi hamda zamonaviy o'quv dasturlarining mavjudligi shahar maktablariga nisbatan ancha past darajada. Shuningdek, davlat tomonidan ta'lim tizimini qo'llab-quvvatlash uchun ajratilgan mablag'larning taqsimoti ham teng emasligi aniqlangan. Masalan, "Yoshlar – kelajagimiz" dasturi doirasida ajratilgan mablag'larning katta qismi shahar hududlaridagi OTMLar uchun yo'naltirilgan, qishloq joylardagi ta'lim muassasalari esa yetarlicha moliyaviy qo'llab-quvvatlanmayapti. Bundan tashqari, "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturi doirasida masofaviy ta'lim platformalariga kirish imkoniyatlari o'rganilganda, qishloq hududlaridagi o'qituvchilarning internetdan foydalanish ko'rsatkichlari ancha past darajada ekanligi kuzatilgan. Bu esa raqamli tengsizlik muammosini yanada kuchaytirib, ta'limning adolatliligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Empirik tahlil natijalari asosida O'zbekistonda ta'lim olish huquqini ta'minlash va rag'batlantirish borasidagi mavjud mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha quyidagi amaliy takliflar ishlab chiqildi: ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, pedagoglarning malakasini oshirish dasturlarini qishloq hududlarida ham kengaytirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish orqali masofaviy ta'limning sifatini oshirish hamda davlat grantlari va kvotalarni ta'limning iqtisodiy jihatdan qulayligini ta'minlash uchun samarali taqsimlash mexanizmlarini joriy etish.

Xulosa

O'zbekistonda ta'lim olish huquqini ta'minlash va rag'batlantirish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar jamiyatning barcha qatlamlari uchun teng imkoniyatlar yaratishga qaratilgan. Biroq, empirik tahlillar shuni ko'rsatdiki, shahar va qishloq hududlari o'rtasidagi ta'lim sifati va imkoniyatlari o'rtasidagi tafovutlar hanuz mavjud bo'lib, bu ta'lim tizimidagi ijtimoiy adolatni ta'minlashga to'sqinlik qilmoqda. Mavjud dasturlar, jumladan, "Yoshlar – kelajagimiz" va "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturlari orqali ta'lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan sa'y-harakatlar qishloq joylarida yetarlicha samara bermayotgani aniqlangan. Shu bois, ta'lim tizimining adolatliligini oshirish uchun moliyaviy resurslarni teng taqsimlash, pedagoglarning malakasini oshirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarga qo'shimcha imtiyozlar yaratish zarur. Bu esa, o'z navbatida, mamlakatda adolatli va sifatli ta'lim olish huquqini to'laqonli ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2022). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi nashriyoti.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. (2020). Toshkent: Norma nashriyoti.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturi to'g'risida Qarori. (2021). Toshkent: Adolat nashriyoti.
4. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. (2023). "Yoshlar – kelajagimiz" Davlat dasturi doirasida ta'lim sohasida amalga oshirilgan ishlar haqida hisobot. Toshkent.
5. UNESCO. (2022). "Education for All: The Global Monitoring Report." Paris: UNESCO Publishing.
6. World Bank. (2021). "Digital Education and Equity in Developing Countries." Washington D.C.: The World Bank.
7. Cambridge Assessment International. (2023). "Educational Reforms in Central Asia: A Comparative Analysis." London: Cambridge University Press.
8. Davlat statistika qo'mitasi. (2024). O'zbekistonda ta'lim sohasidagi ko'rsatkichlar: 2022-2024 yillar. Toshkent.
9. Pearson Edexcel. (2022). "Global Educational Standards and Implementation Strategies." London: Pearson Education Limited.
10. Buxorov, A., & Rasulova, D. (2023). "O'zbekistonda ta'lim tizimini rivojlantirishning dolzarb masalalari." Ilmiy-texnik jurnal, 5(2), 34-45.